

Nr 78

Utlåtande i anledning av motioner om sänkning av åldersgränsen för erhållande av hustrutillägg.

Andra lagutskottet har behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 862 av herr *Lindblad* samt II: 1039 av herrar *Westberg* i Ljusdal och *Sellgren*.

I motionerna, vilka är likalydande, föreslås att riksdagen för sin del beslutar följande med kursiv text angivna ändring i lagen (1962: 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension:

»1 §. Hustrutillägg tillkommer för tid före den månad, då hustru fyller sextiosju år, hustru till den, som åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller förtidspension därest hustrun fyllt *femtiofem* år och själv ej åtnjuter folkpension och makarna varit gifta minst fem år. När särskilda skäl äro därtill, må hustrutillägg utgå, oaktat hustrun ej fyllt *femtiofem* år eller makarna varit gifta kortare tid än fem år.

Hustrutillägg skall, — — — sextiosju år.»

Gällande bestämmelser m. m.

Socialvårdskommitténs år 1945 framlagda förslag till ny folkpensioneringslag upptog en del nya pensionsförmåner, bland dem hustrutillägget. Denna förmån motiverades med att i olika sammanhang mot folkpensioneringen anmärkts att, då en av två makar tillerkänts folkpension men den andra maken icke erhållit pension, makarna ofta blev hänvisade att båda försörja sig på en pension, som var avsedd blott för den ena maken. Detta missförhållande hade framträtt särskilt starkt, då den icke pensionsberättigade maken — i regel hustrun — på grund av relativt hög ålder inte kunde ägna sig åt förvärvsarbete. Utan bestämmelser om hustrutillägg i dylika fall skulle den av kommittén föreslagna pensionsreformen i ett betydande antal fall ha förfelat sitt syfte att bereda en dräglig försörjning.

Föredragande departementschefen, som fann förslaget om hustrutillägg vara välgrundat, framhöll i *proposition nr 220 till 1946 års riksdag*, att det icke syntes rimligt att två åldriga makar skulle vara hänvisade att leva på en pension, som var beräknad för mannen ensam. Även om hustrun inte var så arbetsförmögen, att hon var berättigad till invalidpension, torde hennes arbetsförmåga dock ofta vara avsevärt nedsatt. Omvänt gällde att om hustrun genom förvärvsarbete förmådde bidra till makarnas försörjning

hennes årsinkomst skulle komma att verka minskande på hustrutillägget. Bestämmelserna om hustrutillägg godtogs av riksdagen. Med beaktande av sedermera vidtagna lagändringar gäller nu i förevarande avseende följande.

Hustrutillägg utgår till pensionsberättigad mans hustru, om hon fyllt 60 år och makarna varit gifta minst fem år. När särskilda skäl föranleder därtill, kan hustrutillägg utgå även om hustrun inte fyllt 60 år eller makarna varit gifta kortare tid än fem år.

Hustrutillägget är i sin helhet inkomstprövat och motsvarar högst skillnaden mellan ålderspensionsbeloppet jämte två pensionstillskott för två pensionsberättigade makar och pensionen inklusive ett pensionstillskott för en ensam pensionär.

Hustrutillägg utgår inte till hustru, som själv åtnjuter folkpension. Då hustru som uppbär hustrutillägg fyller 67 år, omräknas hustrutillägget automatiskt till ålderspension.

Dispens från huvudregeln att hustrun skall ha fyllt 60 år har, i enlighet med uttalanden i förarbetena till den tidigare folkpensioneringslagen, enligt praxis medgivits huvudsakligen i följande fall:

1) då mannen stadigvarande vårdas i hemmet och hans tillstånd är sådant att hustrun ej mera än tillfälligt kan lämna honom utan hjälp och tillsyn,

2) då hustrun på grund av egen sjuklighet — utan att arbetsförmågan är så nedsatt att rätt till förtidspension eller sjukbidrag föreligger — är ur stånd att utföra förvärvsarbete av någon betydelse (i regel fordras omkring 50 procents nedsättning av arbetsförmågan) samt

3) då hustrun med hänsyn till förekomsten i hemmet av små barn är ur stånd att utföra förvärvsarbete av någon betydelse.

I fråga om hustrur i relativt ung ålder borde enligt uttalande i förarbetena dispensregeln tillämpas mera restriktivt än med avseende å äldre hustrur. I fallen 1 och 3 tillmättes emellertid hustruns ålder inte alltför stor betydelse, när hon ju då oavsett åldern som regel var ur stånd att utföra nämnvärt förvärvsarbete utom hemmet. I fallet 2 fästes däremot stor vikt vid åldern, därvid man i praxis icke torde ha gått lägre än 50 år. I fallet 3 iaktogs den gränsdragningen att endast barn under 12 år ansågs vara små. Vidare beaktades mannens eller annan hemmavarande familjemedlems möjligheter att öva tillsyn över barnen. Hustrutillägg i fallet 3 torde inte ha beviljats med stöd av undantagsbestämmelsen, om endast ett barn under 12 år fanns som redan inom något år skulle uppnå denna ålder.

I sitt år 1961 avgivna betänkande Förtidspensionering och sjukpenningförsäkring m. m. (SOU 1961: 29) anförde 1958 års socialförsäkringskommitté beträffande hustrutilläggen bl. a.

De hittillsvarande erfarenheterna av hustrutillägget torde giva vid handen, att tillägget är ett mycket värdefullt komplement till ålders- och inva-

lidpensionen genom det ekonomiska stöd det lämnar två makar, av vilka blott mannen är pensionsberättigad. Därjämte kan framhållas, att tillvaron av hustrutillägg många gånger underlättat prövningen av ansökningar om invalidpension till gifta kvinnor främst i åldern 60—67 år. Om mannen i sådana fall uppburit folkpension, har man nämligen icke sällan, då hustruns invaliditet icke varit styrkt eller frågan därom varit tveksam, kunnat i stället för den sökta invalidpensionen bevilja hustrutillägg med samma belopp som invalidpensionen.

I det nya allmänna pensionssystemet, som nära motsvarar nuvarande tjänstepensionssystem för stats- och kommunalanställda, blir läget annorlunda än i den hittillsvarande folkpensioneringen. I de nämnda pensionsystemen förekommer inte någon anordning motsvarande hustrutilläggen. Detta är inte heller fallet inom SPP-försäkringen eller inom sjuk- och yrkeskadeförsäkringarna. Behovet av hustrutillägg torde uppenbarligen minska i den mån folkpensionsbeloppen stiger och tilläggspensioneringen blir effektiv. Hustrutillägg torde också bli mindre behövliga än eljest vid bifall till kommitténs förslag att sänka det inom folkpensioneringen för rätt till invalidpension nu tillämpade kravet på minst två tredjedels nedsättning av arbetsförmågan till minst halv nedsättning. Principiellt och på längre sikt skulle därför kunna ifrågasättas, huruvida anledning föreligger att bibehålla anordningen med hustrutillägg.

Bedömes frågan om behovet av hustrutillägg på något kortare sikt eller under den allmänna tilläggspensioneringens utbyggnadsskede, är det enligt kommitténs mening uppenbart, att ett relativt stort antal familjer har behov av hustrutillägg eller motsvarande förhöjning av mannens pension. Så torde vara fallet i fråga om de familjer, i vilka mannens enda eller huvudsakliga inkomst är folkpensionen och i vilka hustrun saknar möjlighet att i större mån bidra till försörjningen. I första hand faller härvid tanken på de familjer, till vilka hustrutillägg redan utgår vid tiden för ikraftträdandet av en ny lagstiftning. För de familjer åter, där mannen kommer i åtnjutande av såväl folkpension som allmän tilläggspension, gäller att tilläggspensionerna under en övergångstid i ett stort antal fall kommer att vara reducerade i anledning av att vederbörande inte har eller kan uppnå tillräckligt antal år för full pension. Så blir företrädesvis förhållandet i fråga om ålderspensionärer samt övriga försäkrade, som vid pensionsfallets inträffande är komna till en högre ålder, alltså i många fall gifta män med hustrur i åldern 60—67 år. Även i dessa fall torde presumtionen tala för att det inte sällan föreligger behov av att komplettera mannens pension med hustrutillägg.

Kommittén ansåg på grund av det anförda, att det under avsevärd tid framåt förelåg behov av hustrutillägg och föreslog att sådana tillägg alljämt skulle finnas. Vid övervägande av den närmare utformningen av tilläggen uttalade kommittén bl. a., att den ej fann anledning att ifrågasätta ändring av dittills gällande bestämmelser, att hustrutillägg utgår till pensionsberättigads hustru, som ej själv åtnjuter folkpension, därest hustrun fyllt 60 år och makarna varit gifta minst fem år samt att, när särskilda skäl föreligger, hustrutillägg kan utgå oaktat dessa förutsättningar ej är uppfyllda.

I den av riksdagen härutinnan godkända *propositionen 1962:90* till-

styrkte departementschefen vad kommittén föreslagit beträffande hustrutillägget.

Frågan huruvida särskilda skäl förelåg att utgiva hustrutillägg då den pensionsberättigades hustru ej fyllt 60 år har för visst fall prövats av *försäkringsdomstolen* i ett pleniavgörande den 2 mars 1964. Omständigheterna i fallet var i korthet följande. En man, född år 1905, ansökte i april 1962 om invalidpension och hustrutillägg enligt lagen om folkpensionering. Hustrun var född år 1909 och äktenskapet ingicks år 1931. Mannen anförde i ärendet bl. a., att hans tillstånd på grund av hjärtsjukdom var sådant att det var nödvändigt att hustrun fanns till hands för att hjälpa honom. Han ansåg icke heller hennes hälsa vara sådan att den tillät henne att ta förvärvsarbete. Dessutom måste hon, om hon skulle ha förvärvsarbete, skaffa sådant på annan ort än hemorten. Pensionsnämnden beviljade de sökta förmånerna. Sedan riksförsäkringsverkets ombud anfört besvär över beslutet angående hustrutillägg, förklarade verket i sitt beslut att det icke fann sådana särskilda skäl föreligga att hustrutillägg kunde utgå, oaktat hustrun ej fyllt 60 år. Av ett medicinskt sakkunnigutlåtande till försäkringsdomstolen, där mannen besvärat sig, framgick bl. a., att mannen icke kunde anses behöva stå under kontinuerlig övervakning och att hustruns hälsotillstånd icke syntes vara så nedsatt att hennes arbetsförmåga i stort sett var väsentligt inskränkt. Vederbörande länsarbetsnämnd framhöll i yttrande till domstolen bl. a. att — med hänsyn till de begränsade sysselsättningsmöjligheterna i kommunen för kvinnlig arbetskraft — möjligheterna att arbetsplacera hustrun, som hade svag hälsa och bodde omkring en mil från kommunens tätortsområde, enligt nämndens mening syntes mycket små. I domen fann försäkringsdomstolen med fem röster mot fyra icke skäl föreligga till ändring i riksförsäkringsverkets beslut. De skiljaktiga ledamöterna fann med hänsyn till omständigheterna i målet särskilda skäl föreligga för att hustrutillägg skulle få utgå, oaktat hustrun ej fyllt 60 år.

Antalet hustrutillägg i januari 1968 var 48 701, och hustrutilläggens årsbelopp uppgick sammanlagt till cirka 122 milj. kr. I omkring 3 000 fall hade tillägg beviljats, oaktat hustrun ej fyllt 60 år.

Utskottet

Enligt 1962 års lag om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension utgår hustrutillägg till pensionsberättigads hustru, om hon fyllt 60 år och makarna varit gifta minst fem år. Om det föreligger särskilda skäl kan hustrutillägg utgå även om hustrun är yngre än 60 år eller

makarna varit gifta kortare tid än fem år. Sådana särskilda skäl har enligt praxis ansetts föreligga då hustrun antingen på grund av mannens behov av vård och tillsyn eller till följd av egen sjuklighet eller med hänsyn till tillsyn av små barn i hemmet varit förhindrad att utföra förvärvsarbete i nämnvärd omfattning.

I förevarande motioner hävdas att nu gällande villkor för rätten till hustrutillägg medför besvärliga problem i många fall där den pensionsberättigades hustru saknar yrkesutbildning eller av andra skäl inte kan få något arbete. I dessa fall blir makarna hänvisade till att leva enbart på mannens folkpension, vilket enligt motionärerna inte är acceptabelt. Ofta uppstår dessa problem i glesbygder, där möjligheterna för något äldre kvinnor att få anställning är små. Motionärerna anser med hänsyn härtill att den nuvarande åldersgränsen för erhållande av hustrutillägg är för hög och de föreslår en lagändring, varigenom gränsen sänks till 55 år.

Enligt nuvarande praxis torde något undantag från huvudregeln att den pensionberättigades hustru för att få hustrutillägg skall ha fyllt 60 år icke medges för fall, där hustrun främst på grund av arbetsmarknadsmässiga förhållanden är förhindrad att utföra förvärvsarbete av någon betydelse. Som motionärerna antytt kan denna inställning, särskilt inom områden med bristande tillgång till sysselsättning för den något äldre kvinnliga arbetskraften, medföra försörjningsproblem för familjer, där mannen åtnjuter folkpension och hustrun är yngre än 60 år. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att statsmakterna tidigare i år beslutat om en uppmjukning av villkoren för rätten att erhålla förtidspension, bl. a. så att arbetsmarknadsmässiga hänsyn i större utsträckning än tidigare skall inverka på bedömningen. Enligt utskottets mening är det önskvärt med en motsvarande utvidgning av möjligheterna för hustru, som ej fyllt 60 år, att erhålla hustrutillägg. Utskottet vill därför förordna att en översyn av gällande regler företas i lämpligt sammanhang i syfte att åstadkomma en sådan utvidgning. Den nuvarande huvudregeln att hustru för att vara berättigad till hustrutillägg skall ha fyllt 60 år finner utskottet däremot icke böra tas upp i det sammanhanget. Utskottet avstyrker således motionsförslaget om en generell sänkning av åldersgränsen till 55 år. Utskottet vill dock framhålla möjligheten av att pågående överväganden av frågan om sänkning av pensionsåldern kan aktualisera en omprövning av denna åldersgräns.

Med hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

A. att riksdagen i anledning av motionerna I:862 och II:1039 i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ger till känna vad utskottet anfört om en översyn av reglerna om rätt för hustru som ej fyllt 60 år att erhålla hustrutillägg; samt

B. att motionerna, i vad de ej omfattas av utskottets hemställen under A., inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 17 november 1970

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Strand (s), fru Hamrin-Thorell (fp), herrar Lars Larsson (s)*, Dahlberg (s), Hübinette (m), Eric Carlsson (cp), Österdahl (fp) och fru Grethe Lundblad (s)*;

från andra kammaren: fröken Sandell (s), herr Svensson i Kungälv (s), fru Skantz (s), herrar Jonsson i Mora (fp), Nilsson i Kalmar (s), fru Nilsson (cp), herr Åkerlind (m) och fru Håvik (s).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.